

Лобунов Д. О.,
здобувач вищої освіти
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

Дашковський А. В.,
викладач кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ДЛЯ ЗАХИСТУ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВОЄН

В умовах сучасних воєн міжнародне гуманітарне право стикається з серйозними викликами щодо захисту мирного населення. Незважаючи на існуючі норми та конвенції, часто виникають проблеми з їхнім дотриманням та ефективністю впровадження. Основні проблеми включають недостатність механізмів забезпечення дотримання правил, адаптацію норм до змінюваних умов ведення гібридних воєн, та часті порушення правил з боку держав, які беруть участь у воєнних конфліктах. Такі виклики вимагають перегляду та вдосконалення міжнародних правових рамок для ефективного захисту цивільного населення.

Міжнародне гуманітарне право (МГП) регулює поведінку під час збройних конфліктів, ставлячи за мету захист цивільних осіб та обмеження засобів ведення війни. Згідно з МГП, сторони збройного конфлікту повинні обмежувати насильство, необхідне лише для послаблення військового потенціалу опонента, і щадити осіб, які не беруть участь або припинили участь у бойових діях [1, с. 5].

Однак, нинішній характер воєнних конфліктів, як, наприклад, гібридна війна, вимагає адаптації та перегляду існуючих норм МГП. Гібридна війна характеризується поєднанням військових та невоєнних методів впливу, які можуть включати в себе елементи кібератак, економічного тиску, та інформаційної війни, що ведуть до труднощів у ідентифікації агресора та правильної реакції на такі дії [2, с.18].

Це особливо актуально у контексті російсько-українського конфлікту, де з 2014 року російська федерація використовує гібридні форми ведення війни. Ці дії включають агресію без офіційного оголошення війни, застосування нерегулярних збройних формувань та активне використання кібератак, що порушує існуючі норми МГП та міжнародні угоди [3, с. 184].

У відповідь на такі виклики, науковці та юристи вважають за необхідне розробити нові правила та механізми в МГП, які б могли ефективно реагувати на гібридні війни. Це означає впровадження норм, які враховують використання

новітніх технологій та методів ведення війни, щоб захистити цивільне населення та зберегти людську гідність навіть у найскладніших воєнних умовах.

У контексті глобалізації та технологічного розвитку, характер збройних конфліктів зазнав значних змін. Від традиційних міждержавних воєн до гібридних та асиметричних військових дій, сучасні конфлікти включають в себе широкий спектр дій, таких як кібератаки, пропаганда, використання дронів, та економічні санкції, які вимагають відповідного правового регулювання. Ці зміни ставлять перед міжнародним правом нові виклики, особливо щодо захисту цивільного населення та забезпечення гуманітарних норм у непередбачуваних умовах ведення війни.

Наразі існує широкий консенсус у міжнародному співтоваристві щодо необхідності адаптації та вдосконалення існуючих норм міжнародного права для відповіді на ці нові форми воєнних дій. Особливо важливим є закріплення поняття гібридних загроз у міжнародних правових документах. Це дозволить чіткіше визначати, які дії підпадають під заборони міжнародного гуманітарного права і яким чином держави мають реагувати на такі загрози.

Крім того, інтеграція поняття гібридних воєн до міжнародного гуманітарного права сприятиме розробці чітких правил, які регулюють застосування новітніх технологій і методів ведення бойових дій. Такі заходи не тільки підвищать ефективність міжнародного права у вирішенні конфліктів, але й створить умови для однозначної і справедливої реакції міжнародного співтовариства на порушення, забезпечуючи кращий захист цивільних осіб та запобігаючи гуманітарним катастрофам. Таким чином, вдосконалення міжнародного гуманітарного права відіграє ключову роль у забезпеченні міжнародної стабільності та безпеки в умовах зростаючих гібридних загроз.

В контексті російської агресії проти України, порушення норм МГП особливо відчутні. Зокрема, дії Російської Федерації на українських територіях за останні 8 років є відвертими прикладами ігнорування Женевських та Гаазьких конвенцій [4; 5], які є основою сучасного МГП та проголошують захист цивільних осіб під час війни. Ці конвенції зазначають, що обстріл цивільної інфраструктури, масові розстріли, примусова мобілізація громадян в армію окупанта, та інші дії, які росія вчиняє в Україні, суперечать міжнародному праву.

В рамках ведення збройних конфліктів Росія застосовує заборонену міжнародними конвенціями зброю, таку як касетні боеприпаси. Ці дії, явно суперечать зобов'язанням, прийнятим державами в рамках Женевської конвенції 1949 року, зобов'язують сторони конфлікту уникати використання зброї, яка могла б завдати надмірного збитку цивільному населенню та персоналу.

Поряд з використанням забороненої зброї, ще однією серйозною проблемою є поводження з військовополоненими. Женевська конвенція визначає чіткі норми щодо гуманного ставлення до полонених, гарантуючи їм право на захист, адекватне харчування, доступ до чистої води та можливість зв'язку з родиною.

Втім, на практиці, реальність є зовсім іншою. Доказами тому є численні перехоплені розмови, де чітко виявлено жорстоке ставлення російських

військових до українських полонених, що включає фізичні та психологічні катування.

Ці дії не лише суперечать міжнародному праву, але й відображають цілеспрямоване невиконання Росією своїх зобов'язань щодо дотримання норм, що захищають військовополонених. Таке поводження підкреслює важливість міжнародної уваги та реакції на порушення гуманітарних норм, що мають забезпечувати базові людські права навіть у часи війни.

Доступ до гуманітарної допомоги для мирного населення в умовах збройних конфліктів є важливим аспектом міжнародного гуманітарного права. Згідно з положеннями Женевської конвенції та її Додаткових протоколів, гуманітарні організації зобов'язані надавати допомогу та захист цивільним особам, що опинилися під загрозою від військових конфліктів. Ці положення передбачають, що всі сторони конфлікту повинні сприяти безперешкодному доступу допомоги до тих, хто в ній потребує.

На практиці, втім, виконання цих вимог стикається з серйозними перешкодами, особливо в умовах активних бойових дій. Обстріли, мінування територій, руйнування інфраструктури та цілеспрямовані атаки на гуманітарні конвої значно ускладнюють процес доставки їжі, медикаментів, чистої води та інших необхідних ресурсів до населення, яке перебуває в зонах активних бойових дій.

Часто зустрічається ситуація, коли обстріли або блокади перешкоджають в'їзду допомоги до обложених міст чи сіл, що призводить до критичних гуманітарних катастроф. Наприклад, облога міст може спричинити дефіцит основних товарів, відсутність медичного обслуговування та навіть голод. Такі обмеження не тільки погіршують стан здоров'я і життя цивільних, але й порушують основоположні принципи гуманності та недискримінації, які мають бути захищені міжнародним правом [6].

Застосування норм міжнародного гуманітарного права в умовах сучасних воєн є надзвичайно важливим для захисту мирного населення, яке часто опиняється у вогні перехрестя збройних конфліктів. Однак, наявність норм і конвенцій не завжди забезпечує їх дотримання, що веде до численних порушень прав людини.

Відсутність ефективних механізмів притягнення до відповідальності агресорів і недостатність інструментів для контролю за виконанням умов конвенцій підкреслюють потребу в реформуванні міжнародних правових рамок.

Ці рамки повинні бути адаптовані до сучасних воєнних реалій, зокрема до викликів, пов'язаних з гібридними війнами та іншими новими формами конфліктів, що ускладнюють ідентифікацію сторін і реальний вплив на цивільне населення.

З огляду на складність сучасних конфліктів, необхідно підкреслити значення швидкого та ефективного реагування на гуманітарні кризи, які виникають у результаті збройних дій. Міжнародне гуманітарне право має бути здатне адекватно реагувати на порушення та захищати права тих, хто опинився під загрозою внаслідок війни.

Підкріплення існуючих норм новими, ефективними засобами контролю та санкціями може стати ключем до забезпечення безпеки та прав мирного населення. Оновлення міжнародного гуманітарного права має стати пріоритетом для міжнародних організацій та держав, зобов'язаних захищати основні людські права і гідність осіб незалежно від обставин конфлікту.

Список використаних джерел:

5. Гнатовський М. М., Короткий Т. Р., Хендель Н. В.. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-ге вид., доповн. Одеса: Фенікс, 2015. С. 5.

6. Панфілов О. Ю., Лашин Д. Є. Особливості ведення гібридних війн у новітній історії світу. Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього : Збірник матеріалів XXII Всеукраїнської наукової конференції викладачів, молодих науковців і студентів (м. Харків, 1 грудня 2020 р.). Харків : Право, 2020. С. 17-19. URL: <http://surl.li/ejbqu> (дата звернення 21.01.2025).

7. Денисенко С. І. Актуальні проблеми міжнародного гуманітарного права в умовах сучасних збройних конфліктів. Юридичний науковий електронний журнал. 2016. №3. С. 182-184. URL: http://lsej.org.ua/3_2016/55.pdf (дата звернення 21.01.2025).

8. Конвенція про захист цивільного населення під час війни ООН; Конвенція, Проект, Угода від 12.08.1949. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення 21.01.2025).

9. Конвенція про відкриття воєнних дій (III Гаазька конвенція) Міжнар. конференція у м.Гаазі; Конвенція, Міжнародний документ від 18.10.1907. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b85#Text (дата звернення 21.01.2025).

10. Замрига А. В застосування міжнародного гуманітарного права в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Проблеми сучасних трансформацій. 2022. № 6. URL : file:///Users/copywriter/Downloads/01_04_6_2022_%D0%97%D0%B0%D0%BC%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%B0.pdf (дата звернення 21.01.2025).